

Oslo, 5. 12. 1932.

107137

Hr. Statsråd Trædal.

Da Kirkeministeren på Regjeringens vegne har underhandlet med mig vedrørende forholdet mellem statsministeren og mig, tillater jeg mig herved å fremholde følgende :

Under henvisning til et P.M. hvis hovedinnhold jeg hadde lest op i regjeringsmøte 21. 11. 1932 uttalte jeg i et brev av 26. s.m. til statsminister Hundseid og de øvrige medlemmer av Regjeringen som min opfatning at statsministeren burde trekke sig tilbake.

Efter inntrengende henstilling fra regjeringshold og fra ledende personer innen partiet gikk jeg efter flere dagers forhandlinger og under sterk tvil med på en tilbudt ordning, hvorefter bl.a.:

(1) Kullmann-saken skulde foreløbig fremmes ved at civilt søksmål anlegges efter Ikrafttredelseslovens § 10 for å få kaptein Kullmann fradømt sitt embede. Spørsmålet om hans overtredelse av øvrige omtalte paragrafer i straffelovgivningen skulde undergis fortsatt efterforskning i forbindelse med saken mot redaktør Tranmæl m.fl.

(2) Regjeringen skulde straks nedsette et sakkyndig utvalg for å utarbeide forslag til effektive foranstaltninger mot det revolusjonære undergravningsarbeide.

Med hensyn til mitt brev til statsministeren av 26. 11. 1932 med vedlagt P.M. skulde det ha sitt forblivende med at brevet var sendt og mottatt.

Når jeg gikk med på forannevnte ordning var jeg på forhånd opmerksom på at min godkjendelse av forslaget kunde innebære en svekkelse for mitt standpunkt både saklig og personlig.

Men jeg følte meg av lojale og kollegiale hensyn forpliktet til å strekke meg lenger enn mitt skjøn egentlig tilsa. Jeg hadde også et svakt håp om at derigjennem muligens skulde kunne innledes en politikk som lå nærmere op til den linje som jeg var gått inn for, og som også er Bondepartiets linje.

2. Overensstemmende med den foreslåtte ordning utarbeidet Forsvarsdepartementet sin innstilling i Kullmann-saken til foredrag i statsråd 2. 12. 1932.

Ved sakens behandling i forberedende statsråd 1. 12. 1932 viste det sig imidlertid at statsministeren hevdet den opfatning at straffeforfølgningen mot kaptein Kullmann i det hele tatt ikke skulde fortsettes, likesom det fremgikk at han var mot videre forføininger i anledning av den øvrige del av Forsvarsdepartementets anmeldelse som gjelder straffeforfølgning mot et fåtall revolusjonære arbeiderledere som organiserer ødeleggelse av vårt nasjonale forsvar og omstyrting av samfundet.

For det første var dette statsministerens standpunkt ikke i overensstemmelse med den mig tilbudte ordning. Men falt dernest heller ikke sammen med riksadvokatens innstilling som gikk ut på fortsatt efterforskning mot de øvrige impliserte og for kaptein Kullmanns vedkommende lot spørsmålet om videre straffeforfølgning utstå inntil hans avskjedigelse var avgjort gjennom civilt søksmål. Når kaptein Kullmann bare blir fratatt sin stilling, så skulde han altså efter statsministerens mening uhindret kunne fortsette det organiserte oppviglings- og undergravningsarbeide mot landets forsvar som han driver sammen med agenter for en fremmed makt og til direkte fordel for denne. Efterforskningen hittil mot kaptein Kullmann har vesentlig

innskrenket sig til å innta en intetsigende skriftlig uttalelse fra -----ham som er offentliggjort i pressen.

Statsministeren fremla videre et utkast til dissens til Forsvarsdepartementets foredrag, hvori han fant det nødvendig å gjøre alvorlig innsigelse mot Forsvarsdepartementets brev av 14. 10. 1932 til Justisdepartementet, idet enkelte uttalelser i dette brev etter hans mening kunde danne en betenkelig precedens vedrørende påtalemyndighetens stilling i forhold til den utøvende makt.

Jeg skal ikke komme inn på realiteten av dette spørsmål som her dreier sig om hvorvidt regjeringen, som er den øverste påtalemyndighet, skal i saker hvor det ikke gjelder skiftende politiske meninger, men nehandling av oplagte forbrydelser som truer det hele samfunns eksistens, være bundet av opfatningen hos en enkelt embedsmann, likeoverfor hvilken forfatningen endog har tatt det forbehold at han kan fjernes uten lov og dom. Jeg vil kun bemerke at Forsvarsdepartementets brev av 14. 10. 1932 ikke var rettet til påtalemyndigheten, men til Justisdepartementet og det under den selvforståtte forutsetning at dette departement (J.D.) tok spørsmålet direkte op i regjeringen, idet Forsvarsdepartementet som bekjent etter konferanse med statsrådssekretæren og Kommanderende Admirals juridiske rådgiver fant det riktigst å la saken fremme gjennom Justisdepartementet istedenfor som oprindeligt tenkt å foredra det selv i statsråd. De momenter som i nevnte brev blev fremholdt vedrørende nødvendigheten av straffeforfølgning tok i første rekke sikte på Forsvarsdepartementets og min egen plikt til å søke saken fremmet og ansvaret herfor, men gjelder selvfølgelig også i sin almindelighet alle andre myndigheter som har med saken å gjøre. Men det var ikke på nogen måte Departementets forutsetning at

disse uttalelser i brevet skulde betraktes som spesielt stilet til riksadvokaten. Når Forsvarsdepartementet "forlangte" tiltale mot kaptein Kullmann så var det fordi han er militær embedsmann henhørende under Forsvarsdepartementets kommandomyndighet, og fordi hans lovover-tredelser som forsåvidt de gjaldt anslag mot landets forsvar er så åpenbare og lovbestemmelsene så klare, at spørsmålet om tiltale direkte kunde vært avgjort i statsråd. For de øvrige implisertes vedkommende, hvis forbrytelse også angikk landets forsvar, men som ikke tilhørte krigsmakten, innskrenket man sig til å henstille til Justisdepartementet å ta saken op.

Det er så langt fra at Forsvarsdepartementet eller jeg selv har søkt å øve noe påtrykk på riksadvokaten, at jeg tvertimot for å undgå ethvert skinn herav endog ikke har villet drøfte saken med riksadvokaten, på tross av Justisministerens henstilling til mig om dette, og skjønt jeg var på det rene med at det muligens kunde ha hatt sin innflydelse på riksadvokatens stilling til saken at jeg fikk gitt mere detaljerte forklaringer vedrørende den revolusjonære bevegelse og kaptein Kullmanns og de øvriges forhold til denne.

Statsministerens dissens rammer således ikke Forsvarsdepartementet eller mig selv, men faller i tilfelle tilbake på andre medlemmer av regjeringen som eventuelt på forhånd måtte ha drøftet saken med riksadvokaten.

3. Det som nu er inntruffet, og som foran er redegjort for, understreker den prinsipielle forskjell som det er mellem statsministerens opfatning av disse spørsmål og de av regjeringens medlemmer som vil ta konsekvensen av Stortingets behandling i siste sesjon av det revolusjonære spørsmål, og som i samhøve med Bondepartiets pro-

gram "krever lydighet mot landets lover" og at "statsmaktene griper effektivt inn overfor organisasjonsmessige overgrep som truer samfundets interesser." Det ovennevnte bebudede tiltak med å nedsette et utvalg til å utarbeide forslag til nye lover og bestemmelser mot det revolusjonære undergravningearbeide, blir under slike forhold en tom gestus. Hvad skal man med nye lover og bestemmelser når man ikke engang har viljen til å hevde gjeldende lov, hvis bestemmelser er klare og rammende nok, når man bare ser tingene i deres virkelige sammenheng og som de forbrydelser de er, og ikke tror å kunne gå ut fra at det her gjelder bare utslag av en ytterliggående pacifistisk opfatning og bekjempelse av "meninger" og dermed forbundet politisk streben som det er lite hensiktsmessig å møte med tiltale og straff.

Jeg finner i den forbindelse nødvendig å fremheve at det er meget langt fra min opfatning at den revolusjonære bevegelse skal bekjempes alene med politi og straffebestemmelser. Ingen har vel sterkere enn mig fremholdt at det som i første rekke må til er en åndelig nyreisning, opplysning til massene om de sanne forhold, en positiv nasjonal politikk, og ikke minst en sosial nyordning som kan forsone kapital og arbeide og skape et rettferdig og solidarisk samfund. Jeg mener selvfølgelig heller ikke at vår politiske streben skal være dominert av innstillingen mot kommunismen og helt gå op i, det være sig den negative eller positive, bekjempelse av denne. Vi må tvertimot mest mulig fritt stake ut våre egne nasjonale og selvstendige fremgangslinjer. Men på den annen side er utglidningen kommet så langt og er under de foreliggende forhold så faretruende for samfundet og så hemmende for dets utvikling, at det er absolutt nødvendig å hevde loven og statens autoritet likeoverfor åpenbare rettsbrudd fra de re-

volusjonære hovedmenns side, foranstaltninger hvis effektivitet er fastslått gjennom all tids erfaring og som er forutsetningen for de øvrige positive tiltak til gjenreisning av samfundet.

Det sist inntrufne bekrefter imidlertid ytterligere den opfatning som jeg fremholdt i ovennevnte P.M. at med statsministeren ~~en~~ Hundseid som leder av regjeringens politikk vil intet effektivt bli gjort - hverken på den ene eller annen måte - for å rydde op med omstyrtningsbevegelsen og derved skape indre fred og grunnlag for samfundets gjenreisning og dets økonomiske sanering.

4. Jeg ønsker videre å reservere mig mot at den opfatning søkes skapt at motsetningene her dreier sig om uvesentlige stridspunkter i forbindelse med behandlingen av saken mot kaptein Aullmann. Spørsmålet om hvorvidt Aullmann skal straffes eller ikke, eller i hvilken grad han skal straffes, er i og for sig av underordnet betydning. Men saken involverer spørsmål av prinsipiell betydning som man ikke kan komme forbi. Det er siden Stortingets prinsipielle standpunkttagen i våres til det revolusjonære spørsmål, første gang at det direkte innen mitt eget departements område kommer op en sak hvor det gjelder å ta konsekvensene av Stortingets beslutning. Foruten av hensyn til mitt embedsmessige og medborgerlige ansvar i sin almindelighet, har jeg' derfor også av den grunn vært nødt til å sette saken på spissen og insistere på at lovlinjen blir fulgt.

Men videre har saken fremfor alt bragt frem denne uoverensstemmelse som det er mellem statsministerens politiske kompromislinje og den uavkortede og klare nasjonale linje som er nødvendig for å hjelpe vårt samfund ut av vanskelighetene og fremover, og som også faller i tråd med Bondepartiets program og er i pakt med innstillingen hos masser

av borgerlig og nasjonalt tenkende mennesker både tilhøire og tilvenstre for Bondepartiet. For Bondepartiet er det derfor så meget mer et livsspørsmål å ikke vike fra denne linje.

Det saklige motsetningsforhold som således er opstått innen regjeringen er blitt skjerpet ved den forkastelige måte hvorpå statsministeren, således som jeg nærmere har omtalt i nevnte P.M., har optrådt i en rekke tilfelle av nasjonal betydning. Og likeledes ved den ukollegiale måte hvorpå han i Grønlandssaken og i bekjempelsen av den revolusjonære bevegelse har sviktet den linje som vi forutsetningsvis er gått inn for, og for mitt vedkommende gitt etter for de bakholdsangrep som stadig er blitt gjort fra forskjellig hold for å komme mitt arbeide og mig selv tillivs. (Det er også lite egnet til å utjevne de opståtte motsetninger at statsministeren i regjeringssmøte 21. f.m. for å svekke anfærslene i mitt nevnte P.M. bemerket at han hadde talt med bondegruppens parlamentariske fører, Moseid, som ikke kunde erindre noe om at det som av mig anført med statsministerens vidende var konferert med ham (Moseid) på forhånd vedrørende mitt innlegg i trontaledebatten. Mens det virkelige forhold - som jeg senere har konstatert - er at hr. Moseid fullt ut bekræfter mitt utsagn, og dessuten opplyser at han forut for mitt foredrag flere ganger hadde konferert om saken også med statsministeren).

5. Når statsministeren nu ved sin dissens i Kullmann-saken søker å komme bort fra disse store realiteter, og istedenfor å holde sig til den overenskomst som blev tilbudt mig, vil tvinge igjennem en avgjørelse av Kullmann-saken som skal gi det utseende av at jeg gir kjøp på min linje og min overbevisning, og at konflikten står mellem statsministeren og riksadvokaten på den ene side og Forsvarsdepartementet på den annen om enkelte detaljer i Kullmann-saken, mens kon-

flikten i virkeligheten gjelder Bondepartiets hele politiske linje, og statsministerens personlige opptreden, så beklager jeg å måtte uttale at under disse omstendigheter bortfaller grunnlaget for en ordning hvorefter statsministeren og jeg begge kan fortsette i regjeringen. Og jeg ønsker i den sammenheng å fremholde at når en regjeringschef tar en fagminister i sitt ministerium, så er det ikke bare han som viser vedkommende fagminister en ære og tillit. Men det er også vedkommende fagminister som yder regjeringschefen tillit og ære ved å gi sig under hans ledelse. Det tillit har statsminister Hundseid forspilt fra min side.

Da det er statsministeren, og ikke mig, som har avvektet fra den linje som hevdes av det parti hvorav regjeringen er fremgått, og da det for statsministerens vedkommende foreligger de øvrige forhold som jeg har påtalt i det nevnte P.M., så finner jeg det riktig igjen å fremholde at statsministeren bør trekke sig tilbake, og i sådanne former at regjeringen kan fortsette sitt arbeide for å gjennomføre den nasjonale linje som er Bondepartiets program.

Det forekommer ikke i politikken at en sådan avskalling ikke er en styrkelse, når det skjer for å gjennomføre en klar og målbevisst linje.